

Термінові ефекти біоактивної води Нафтуса на рівень тестостеронемії та супутні зміни деяких фізіологічних параметрів у здорових чоловіків

А.Л. Драновський¹, В.Є. Бабелюк², А.І. Попович¹, В.О. Краєвий¹, В.Р. Флюнт³

¹ЗАТ «Трускавецькурорт»

²Клінічний санаторій «Молдова»

³Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України

У здорових чоловіків віком 26–60 років через 80 хв після вживання біоактивної води Нафтуса (БАВН) курорту Трускавець рівень тестостеронемії (Т) у 59% випадків підвищується від $19,8 \pm 1,8$ нМ/л на $9,7 \pm 1,4$ нМ/л, натомість у 41% осіб знижується від $26,6 \pm 2,6$ нМ/л на $3,7 \pm 1,3$ нМ/л. Динаміка Т позитивно корелює зі змінами ВРС-маркерів вагального тонусу, спектральної потужності β -ритму ЕЕГ у локусах Т3, Т6 і О2, ентропії газорозрядного зображення (ГРЗ, кірліанографії) і реактивної тривожності, натомість негативно – зі змінами ВРС-маркерів симпатичного тонусу, спектральної потужності α -ритму ЕЕГ у локусах С3 і С4, натріємії і моноцитозу крові. Коефіцієнт канонічної кореляції між змінами Т і перелічених параметрами становить 0,862.

Ключові слова: тестостеронемія, варіабельність ритму серця, ЕЕГ, газорозрядна візуалізація, біоактивна вода Нафтуса.

Раніше було виявлено, що через 0,5–1,5 год після вживання біоактивної води Нафтуса (БАВН) курорту Трускавець суттєво змінюються параметри нейро-ендокринної регуляції, гемодинаміки, холекінетики, шлункової і панкреатичної секреції [6, 8]. Виявлено також, що параметри газорозрядної візуалізації (ГРВ, кірліанограми) закономірно пов'язані з параметрами варіабельності ритму серця (ВРС) [5], корелюють між собою також зміни параметрів ГРВ і ВРС [1].

Мета дослідження: вивчити термінові ефекти БАВН на рівень тестостеронемії (Т) та супутні зміни деяких фізіологічних параметрів у здорових чоловіків.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Під спостереженням знаходилися 32 практично здорових волонтера – чоловіків віком 26–60 років. У базальному стані оцінювали стан вегетативної регуляції за ВРС [2], користуючись апаратно-програмним комплексом «КардіоЛаб+ВРС» («ХАІ-МЕДИКА», м. Харків). Практично синхронно реєстрували також фонову електроенцефалограму (ЕЕГ) у 16 уніполярних відведеннях апаратно-програмним комплексом «НейроКом» цього самого виробника. Потім реєстрували кірліанограму – методом ГРВ приладом «ГРВ Камера» («Биотехпрогресс», СПб., РФ) [4], після чого брали з літрової вени пробу крові для визначення лейкоцитозу і вмісту в плазмі тестостерону методом твердофазного імуноферментного аналізу (аналізатор «Тесан», Oesterreich; набір реагентів ЗАТ «Алкор Био», СПб., РФ [3]) та натрію і калію (метод полум'яної фотометрії, прилад ПФМ У 4.2). На завершення волонтери заповнювали анкету для оцінювання особистісної і реактивної тривожності за Спілбергером–Ханінім [7]. Після первинного тестування пацієнти випивали БАВН (3 мл/кг, кімнатної температури), а через 80 хв проходили повторне тестування за аналогічним алгорит-

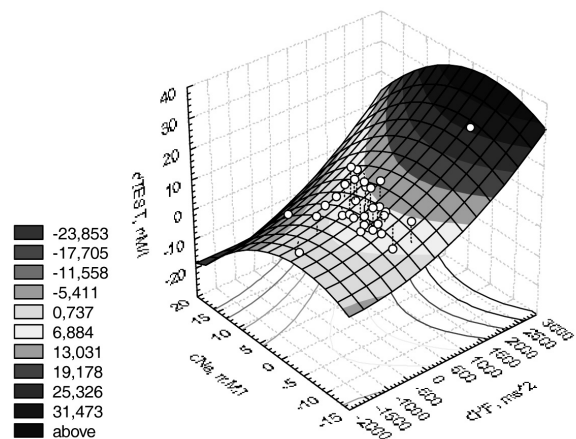
мом. Цифровий матеріал оброблено методами крос-кореляційного, канонічного кореляційного і дискримінантного аналізів, користуючись пакетом програм «Statistica 5.5».

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Виявлено, що через 80 хв після вживання БАВН рівень Т у 19 осіб (59%) підвищується від $19,8 \pm 1,8$ нМ/л на $9,7 \pm 1,4$ нМ/л, натомість у 13 осіб знижується від $26,6 \pm 2,6$ нМ/л на $3,7 \pm 1,3$ нМ/л. Це узгоджується з концепцією про поліваріантність бальнеоефектів чинників курорту Трускавець, зумовлену індивідуальною реактивністю систем організму і початковим станом їхніх параметрів [6, 8].

При цьому динаміка Т позитивно корелює зі змінами ВРС-маркерів вагального тонусу: HF ($r=0,48$), HRVTI ($r=0,43$), RMSSD ($r=0,32$) та негативно – з динамікою ВРС-маркерів симпатичного тонусу: ULF ($r=-0,37$) і стрес-індексом ($r=-0,30$). Виявлено також негативну кореляцію з динамікою натріємії – маркером мінералокортикоїдної активності, так що сумісні зміни останньої і вагального тонусу детермінують динаміку Т на 34% (мал. 1).

З-поміж параметрів ЕЕГ односпрямовано з Т змінюється відносна спектральна потужність (СП) β -ритму у локусах Т3 ($r=0,32$) та абсолютна СП β -ритму у локусах Т6 ($r=0,32$) і О2 ($r=0,30$). Натомість, зміни відносної СП α -ритму у локусах С4 і С3 корелюють з динамікою Т інверсно ($r=-0,36$ і $-0,33$ відповідно). Сумісні

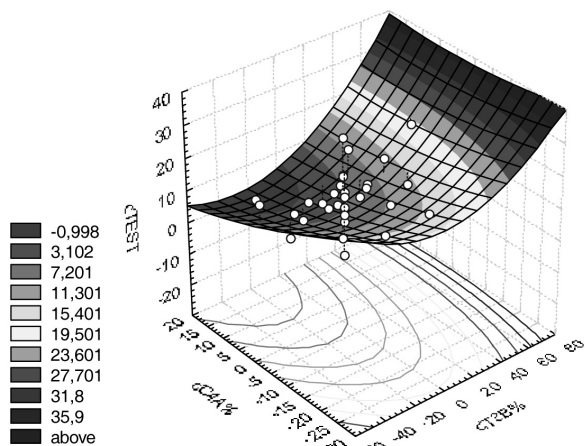
$dTest (nM/l) = 3,71 + 0,0068 \cdot dHF(ms^2) - 0,612 \cdot dNa(mM/l)$;
 $R=0,585$; $R^2=0,34$; $F_{(2,3)}=7,5$; $p=0,002$; $m=\pm 7,2$ нМ/л

Мал. 1. Зв'язок між змінами під впливом БАВН маркера вагального тонусу (HF, вісь X), натріємії (вісь Y) і Т (вісь Z)

МАТЕРИАЛЫ СЪЕЗДА УРОЛОГОВ

Підсумки дискримінантного аналізу параметрів ЕЕГ, варіабельності ритму серця, кірліанограми і тривожності, зміни яких характерні для альтернативних ефектів БАВН на рівень Т

Дискримінантні змінні	Параметри статистики Wilks'			Коефіцієнти для канонічних змінних		Коефіцієнти для класифікаційних функцій		Середні величини дискримінантних змінних (ефектів)	
	Λ	F	p	Нестандартиз.	Структурні	Падіння (Т-)	Підйом (Т+)	Падіння Т (-3,7±1,3)	Підйом Т (+9,7±1,4)
PSD C4-α, %	0,80	7,40	0,011	0,147	0,29	0,232	-0,266	+5,2±1,1	-4,7±2,1
Entropy Frontal GDV	0,37	7,01	<10-3	-7,860	-0,24	-12,120	14,514	-0,07±0,03	+0,08±0,04
HRVTI, un.	0,66	7,62	0,002	-0,088	-0,23	-0,243	0,057	-1,6±0,8	+0,6±0,6
PSD P3-α, μV ² /Hz	0,31	6,42	<10-3	0,010	-0,15	0,011	-0,024	-39±35	+43±31
PSD F8-β, %	0,58	6,75	0,001	-0,029	-0,14	-0,074	0,026	-11,8±4,4	-0,3±4,7
PSD O2-α, μV ² /Hz	0,54	5,69	0,002	-0,008	-0,14	-0,009	0,018	-34±34	+100±58
Anxiety Reactive, un.	0,34	6,74	<10-3	-0,117	-0,14	-0,224	0,175	-2,4±1,5	-0,1±0,9
θ-rhythm, μV	0,28	6,42	<10-3	-0,292	-0,13	-0,496	0,496	-0,7±0,4	+0,9±0,7
PSD T4-β, %	0,25	6,24	<10-3	-0,035	-0,07	-0,055	0,066	-4,6±3,1	+0,4±4,3
Area Left GDV	0,49	5,41	0,002	-0,0003	-0,05	-0,0006	0,00056	-653±305	+46±133
	Константа			0,290		-2,572	-2,097	Середні величини радикалів	
Квадрат віддалі Mahalanobis між кластерами: 12,3; F=6,2; p=0,0002 Канонічна кореляція r*=0,865; Wilks' Λ=0,252; χ ² (10)=34,5; p<10 ⁻³								+2,0±0,24	-1,4±0,20

$dTest (nM/l) = 3,94 + 0,133 \cdot dT3-\beta(\%) - 0,389 \cdot dC4-\alpha(\%)$
 $R=0,46; R^2=0,21; F_{(2,3)}=3,9; p=0,032; m=\pm 7,9 nM/l$

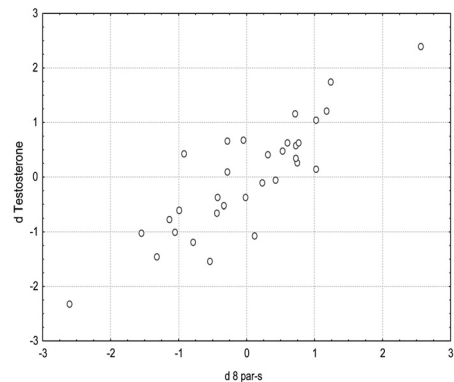
Мал. 2. Зв'язок між змінами під впливом БАВН відносної спектральної потужності Т3-β-ритму (вісь X), С4-α-ритму (вісь Y) і Т (вісь Z)

зміни ЕЕГ детермінують динаміку Т на 21% (мал. 2). Виявлено також кореляцію між змінами Т і ентропією кірліанограми у фронтальній проекції (ЕФ, $r=0,32$), моноцитозу (Моп, $r=-0,28$) та реактивної тривожності ($r=0,23$).

У підсумку канонічна кореляція між змінами під впливом БАВН Т і 8 фізіологічних параметрів виявилась вельми сильною (мал. 3).

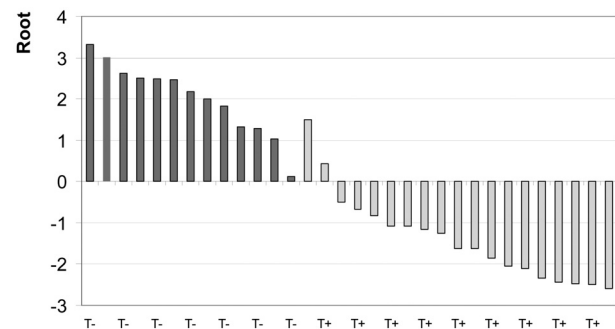
Методом дискримінантного аналізу (forward stepwise) виявлено 10 параметрів, зміни яких характерні для альтернативних ефектів БАВН на рівень Т (таблиця).

За сукупністю змін цих дискримінантних параметрів підвищення рівня Т розпізнається з точністю 94,7%, зниження Т – з точністю 92,3% (по 1 помилці для кожного варіанта) (мал. 4).

$dTest = 0,72 \cdot dHRVTI - 0,59 \cdot dRMSSD - 0,005 \cdot dULF + 0,016 \cdot dHF - 0,34 \cdot dC4-\alpha - 2,7 \cdot dMon - 0,27 \cdot dNa + 15,6 \cdot dEF + 2,67$
 $dTest = 0,29 \cdot dHRVTI - 0,86 \cdot dRMSSD - 0,14 \cdot dULF + 1,17 \cdot dHF - 0,34 \cdot dC4-\alpha - 0,34 \cdot dMon - 0,17 \cdot dNa + 0,36 \cdot dEF$
 $R=0,862; R^2=0,742; F_{(8,2)}=8,3; \chi^2_{(8)}=35,2; p<10^{-4}; m=\pm 5,0 nM/l$

Мал. 3. Канонічна кореляція між змінами під впливом БАВН Т і 8 фізіологічних параметрів

Мал. 4. Індивідуальні канонічні дискримінантні радикали змін під впливом БАВН 10 фізіологічних параметрів, розпізнавальних щодо змін тестостеронемії

ВИСНОВОК

Зміни під впливом БАВН рівня Т у чоловіків мають амбівалентний характер і закономірно пов'язані зі змінами низки фізіологічних параметрів.

Перспективи подальших досліджень. Буде з'ясовано можливість прогнозування характеру впливу БАВН на рівень Т у чоловіків.

Срочные эффекты биоактивной воды Нафтусы на уровень тестостеронемии и сопутствующие изменения некоторых физиологических параметров у здоровых мужчин

А.Л. Драновский, В.Е. Бабелюк, А.И. Попович, В.О. Краевый, В.Р. Флюнт

У здоровых мужчин 26–60 лет через 80 мин после употребления биоактивной воды Нафтусы курорта Трускавец уровень тестостеронемии (Т) в 59% случаев повышается от $19,8 \pm 1,8$ нМ/л на $9,7 \pm 1,4$ нМ/л, тогда как у 41% лиц снижается от $26,6 \pm 2,6$ нМ/л на $3,7 \pm 1,3$ нМ/л. Динамика Т позитивно коррелирует с изменениями ВРС-маркеров вагального тонуса, спектральной мощности β -ритма ЭЭГ в локусах Т3, Т6 и О2, энтропии газоразрядного изображения (кирлианографии) и реактивной тревожности, и негативно – с изменениями ВРС-маркеров симпатического тонуса, спектральной мощности α -ритма ЭЭГ в локусах С3 и С4, натриемии и моно-

цитоза крови. Коэффициент канонической корреляции между изменениями Т и перечисленных параметров составляет 0,862.

Ключевые слова: тестостеронемия, вариабельность ритма сердца, ЭЭГ, газоразрядная визуализация, биоактивная вода Нафтусы.

Immediate effects of bioactive water Naftussya on plasma level of testosterone at healthy men and concomitant changes of some physiological parameters

A.L. Dranovskyi, V.Ye. Babelyuk, A.I. Popovych, V.O. Kravyyi, V.R. Flyunt

For the healthy men of 26–60 years through 80 min after the use of bioactive water Naftussya of spa Truskavets the plasma level of testosterone (T) at 59% cases rises from $19,8 \pm 1,8$ nM/l on $9,7 \pm 1,4$ nM/l, but for 41% persons goes down from $26,6 \pm 2,6$ nM/l on $3,7 \pm 1,3$ nM/l. Dynamics of T positively correlates with the changes of HRV-markers of vagale tone, power spectral density of β -rhythm of EEG in locuses of T3, T6 and O2, entropy of gas discharge image (kirlianography) and reactive anxiety, but negatively – with the changes of HRV-markers of sympathetic tone, power spectral density of β -rhythm of EEG in locuses of C3 and C4, plasma sodium and monocyte of blood. The coefficient of canonical correlation between the changes of T and transferred parameters presents 0,862.

Key words: plasma testosterone, heart rhythm variability, EEG, gas discharge visualization, bioactive water Naftussya.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабелюк В.Є., Дубкова Г.І., Попович І.Л. Вплив медитації на параметри біоелектрографії (кірліанографії) та варіабельності серцевого ритму і артеріального тиску // Медична гідрологія та реабілітація. – 2010. – № 1. – С. 17–23.
2. Баевский Р.М., Иванов Г.Г. Вариабельность сердечного ритма: теоретические аспекты и возможности клинического применения // Ультразвуковая и функциональная диагностика. – 2001. – № 3. – С. 106–127.
3. Инструкции по применению набора реагентов для иммуноферментного определения гормонов в крови человека. – СПб.: ЗАО «Алкор Био», 2000.
4. Коротков К.Г. Принципы анализа в ГРВ биоэлектрорафии. – СПб.: Реноме, 2007. – 286 с.
5. Попович І.Л., Бабелюк В.Є., Дубкова Г.І. Зв'язки між параметрами біоелектрографії (кірліанографії) та варіабельності серцевого ритму і артеріального тиску // Медична гідрологія та реабілітація. – 2010. – № 1. – С. 4–16.
6. Попович І.Л., Козьявкіна О.В. Термінові вегетотропні ефекти біоактивної води Нафтусы та їх нейроендокринно-імунний супровід у практично здорових чоловіків // Медична гідрологія та реабілітація. – 2012. – № 3. – С. 32–64.
7. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. – Самара: Изд. дом «Бахрах», 1998. – С. 59–64.
8. Чебаненко О.І., Чебаненко Л.О., Попович І.Л. Поліваріантність бальнеоефективних чинників курорту Трускавець та їх прогнозування. – К.: ЮНЕСКО-СОЦІО, 2012. – 496 с.